

דף כז

... איתנים ולא אתה. אמר רב הונא: בטיל זכויותה. אמר ליה ר' בא: אגוס הוא... והתנן נדרי אונסין... ורב הונא סובר שהمبטל זכויותיו יש לו להתנות שבאים אינו מבטל כדי שלא ייפסיד, ומכך שלא התנה חורי הפסיד לעצמו, משא"כ במדיר חברו לא אכפת לו בדבר ולא היה לו להתנות [גם המודר לא היה לו להתנות], הליכך אומדים דעתו שודאי לא היה בדעתו לidor באופן זה של אונס (עפ"י רשב"א ר"ג, ולפי"ז באופן שהדר את עצמו מודה רב הונא). או מפני שבנדר ציריך שהיה פיו ולכו שום אבל במזון אין הולכים אחר מחשבת לו ואם לא התנה בפרוש' בלבד עכבה אונס – אין אונס מבטל התנא (פירוש הר"א"ש). ועוד, כאן שונה שבאמורו 'יבטל זכויותי' חורי הוא מודה שהשטר פסול (תוס').

אגוס הוא, ואגוס רחמנא פרטיה דכתיב...? ומוסתר שהאדם אינו מתכוון לחיבר עצמו יותר ממה שהתרה מחייבתו (עפ"י אבני נור אה"ע רmag). ויש מפרשין כוונת הגمرا שככל דבר הנעשה באונס אינו מותיחס אחר האדם לחיבר עליו (עפ"י זכר יצחק מד"ה ועתה). וע"ע בחדשי הגרא"ח על הש"ס' דין אשוש מושם ממוני, ובמובא בירוש דעת ע"ז נד.

(ע"ב) זולכתא אסכתא קנייא, והוא דלא אונס...? יש מי שכתב שסוגיתנו נוקטת כרבי יוסי, ואולם להלכה אסכתא אינה קונה כמו שפסק רב נחמן, וכסוגית הגمرا בב"ב קסה (עפ"י ספר המקה לר' האי גאון י"ז).

ואולם שאר כל הראשונים והפוסקים נקטו את סוגיתנו להלכה כמאן דאמר אסכתא לא קנייא, ואולם בתנאים המפורטים בגمرا, דלא אונס וקנו מידו בב"ד חשוב – בהם אסכתא קונה. ויש מי שפירש המאמר 'הלכתא אסכתא קנייא' – בכגן דין שהתפיס זכויותיו בבית דין ואמור 'יבטל זכויותי' (ריטב"א).

'נודrin להרגין ולהרמין ולמכסין...'. אף שמדובר רק למכס הבא לגווילו, אסור לטעון בבית דין טעות שקר כדי להציג עצמו מותביעת חברו, גם אם יודע שהאמת עמו וע"י דברי השקר יציל ממוונו (עפ"י רמב"ם טעון ונטען טז, ט; ש"ך ח"מ עה, א).

וכן כתוב הרשב"א בתשובה על נידון זה (ח"ג פא): חס ליה לזרעה דבריהם דליימא שיקרא ואפילו במקום פסידא, דכתיב שארית ישראל לא יעשן עוללה ולא ידברו כוב. וגדולה מזו אמרו בפרק שבועת העדות שאפילו באומר אמרת אלא שהדבר אינו על אותו דרך שאמרו – אסור... אלא ודאי שני השקר ואהוב האמת ואין תמורהו כל' פז.

(יזון שיש אומרים שאיסור זה קיים רק אם יוכל להיגרם לחברו נזק והפסד ע"י טענת השקר. ע' בספר יראים השלם רלה. וע"ע חות יאד קלן).

*

נדרי אונסין

כתב מהר"י מינץ בתשובה (עב): 'למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקווט, על דבר האיש אשר שאלני לבקש לו עור ותropaה על נדר שנדר בעת צרה, שהוא במאסר לפני ב' שנים, הוא ואחיו, והיו בסכנה, ונדר בזה הלשון: שם הוא ואחיו יצאו חפשים מהמאסר, שילך לארץ ישראל עם הדוגיות'.

(=סירות) שעוברים מווינז'יא (וונציה) כמנוגג, בחדש מייר (=מאי) אחר ב' שנים או לכל מיותר בחදש אוגוסטו הסמוך אחריו, דהיינו מייר ואוגוסטו משנת רח"ז. ועתה נודע בשערינו ששעת חרם (=חרום) הוא ומלחמה עצומה בין אדם וישמעאל, ואין יוצא ובא לעבר הים כי אם אנשי המלחמה, באופן שאיפשר לילכת כי אם בסכנה גדולה...).

ופסק שם להתר את נדרו מלחמת 'נדרי אונסין'. אף שהיה מקום לומר שייא מחייב לקיים את נדרו בעבור האונס, כי אמנים קבע בנדרו את זמן העליה, וקובעה זו לעולם לא יקיים, אבל בעיקר הנדר הלא איננו אונס [ואין לומר בה 'חותר מקצתו הותר לולו', שכן אומרים כן אלא כשהותר מלחמת טעות ופתח] – אין לומר כן הוואיל וקציבת הזמן הייתה באותו דבר ובקבלה אחת עם הנדר, הרוי זה דבר אחד. ולא נדר כלל על זמן אחר. וכן מוכחה מתחשובות הרמב"ן והרש"א. כמו כן אין שם על עצם ההתחייבות לעולות לארץ ישראל, האם נידונת היא לנדר, שהרי לא אסור בקונם ולא נשבע.

דף כח

'... ובית הלו אומרים: אף יפתח לו... ובה"א אף במה שאינו מדירו'. אף על פי ששמענו לבית הלו שמותר לפתח בנדר בלבד שלא שהלה אמר לו ליזור, צרך להשミニעו שאיפלו אם המוכס אמר לו ליזור דבר מסוימים [והרי נראה שהוא מסתפק בהזה לפוטרו מן המכס] וזה הוסיף ונדר הרבה –Auf"כ מותר (על פירוש הרא"ש).

זה אמר שmailto דיןא דמלכותא דיןא...'. דברי הר"ן שלפנינו, הוחסר בהם קטע מלחמת הציגור, וכך הם דבריו במלואם (כפי המובה ב'חסרכנות הש"ט'): 'וכי אמרין דיןא דמלכותא דיןא, הני מיili לעניין שם קנה ישראל מכם זה חביבים ליתן לו את המכס. וכן נמי אם לא קנה אותו אלא שהוא ממונה לגבות את המכס, שאינו ושאי ישראל חבירו לישבע לשם תרומה – דליך אונס אין דיןא דמלכותא דיןא. מיהו אין ממונה זה רשאי להכריח ישראל חבירו לפרוע לו את המכס אם לא מיראת המלכות, דיןאי דיןא דמלכותא דיןא, לא יהא אלא הלואתו, הא קיימת לנו בפ' הגוזל דהפקעת הלואתו מותרת'. (וראה במשנה למלך הל' גיילה ה, יא).

ובדברי הר"ן הלו מוכח זהה שאמרו 'הפקעת הלואתו מותרת', אין הכוונה שפצע החוב אלא החוב קיים, ואם יגבעו הגוי – שלו הוא גובה, אלא שאין איסור לישראל לשנמנע מלפרועו (כשאין חילול ממש בדבר). שם נאמר שעיקרו של החוב פצע, אוイ גם אם מכיר המלך את זכות המכס לישראל, לא הלה המכירה כלל ויהא מותר להה שלא לשלם, שהרי המלך מכיר דבר שאינו שלו. וכן באופן השני שדבר הר"ג, שלא מכיר את המכס לייחודי, היה מותר לישבע בגין שפצע החוב מכל וכל [לדעת הר"ג שדין 'הפקעת הלואתו' נכון גם לגבי מכס ולא רק באדם פרט]. ואמנם דבר זה שניי במלוקת הפוסקים], נמצא נטול הלה שלא כדין, והרי זה בכלל 'ונדרים לחרמן' – אלא ודאי מבחינה משפטית שיק לגוי, אלא שסבירות איסור והתר אין לישראל איסור בהפקעתו (על פ' חזון איש ב'ק, י, ה יד; ט, לט; חדשני הגר"ח על הש"ס ב'ק; חדשני הגר"ש ש Kapoor יה. וע' שער המשפט שמה, ג).

'באומר יאסרו פירות העולם עלי אם אין של בית המלך'. 'כל פירות שבעולם' – לאו דוקא, שם כן נדרי הבאי הם שאיפשר לקיים, אלא באומר על פירות מסוימים, שיכל לעמוד בנדרו (ריטב"א).

ובתורי"ד (כח). חידש שנדרי שגנות של הקדש – חלים, שהקדש עלול להויל יותר מן הקונם [שם מדבר בנדר נטיעות אם אין נקצחות' בזמנן שרוח מאימת לעקרם. וכותב שנדרי איסור בגין זה מוותר ובוקדש אסור. ו王某 בשגנות גמורות בגין שכח או נודע שטעה, אף בהקדש לא חל בדיון טעת בהקדש].

דף כה – כז

לג. נדר שהותר מקצתו, האם הוותר כולם?

לדברי בית הלל במשנתנו, כאשר לא חל הנדר במקצתו – לא חל כלל, כגון שראה אנשים אוכלים תנאים והדיום ונמצאו בנסיבות אבוי ואתו – ככלם מותרים. [ולמדו בירושלמי מכבל היצא מפי יעשה – דזקא שככלו קיים. מובה בר"ז ט. וער"ג]. ובית שמאי אומרין: אבוי ואתי מותרים והשאר אסורין. כיוצא בו נחلكן במשנה לחן גבי נודר הנהה שפותחים לו בשבותות וימים טובים; בראשונה היו אומרים: אוטם הרמים מותרים ושאר כל הימים אמורים (ונך גם דברי רבינן בתוספה לעניין נודר מן הכללה והיו בה בנות שות). ולדעה זו לא נחלקו בית הלל ובית שמאי בדבר זה. ראשוני, עד שבא רבי עקיבא ולמד: נדר שהותר מקצתו הוותר כולם (ואפיילו לא נתחרט משאר הימים – מותר. פהרא"ש). וכן הדין כשלודר הנהה מכמה בני אדם והוא הוותר אחד מהם (ע"י חכם) – לדברי רבי עקיבא הוותר כולם.

לדברי הרבה לא נחלקו אלא בכגן שאומר אילו הייתי יודע שאבא בגיןיכם הייתי אומר 'פלוני ופלוני אסוריםوابבא מותר' (בשונה מוהלשן שנדר 'כולכם'), אבל אם אומר אילו הייתי יודע הייתי אומר 'כולכם אסורים חזץ מאבא' – הכל מודים שכולם אסורים מלבד אבוי (מאחר שלא שינה את לשון הנדר אלא שהוציא את אבוי מן הכלל).

ולדברי הרבה מחלוקתם אמרה רק באומר אילו הייתי יודע הייתי אומר 'כולכם...', שבית שמאי סובריםinci כרבי מאיר שאמר 'תפос לשון ראשון' ותחילת דבריו של אדם עיקר והרי העמיד דבריו הראשונים, ובית הלל סוברים כרבי יוסי שאמר בגמר דבריו אדם נתפס, אבל ב'זה וזה...' – לדברי הכל מותרים.

א. לרבה, אין הפרש אם מתחילה נדר בלשון 'כולכם' או בלשון 'זה וזה...' ; אם עתה אומר שאילו היה יודע היה משנה הלשון – מחלוקת, ואם מעמיד לשונו – לדברי הכל לא הותר (ראשוני).

וע' קרא"א שצד בדעת רשי" שמספרת לכל אין שניין.

ולרבא – נחלקו הראשונים; לדעת הרשב"א והר"ז והמאייר, הדבר תלוי אם משנה הלשון או מעמיד, שבמשנה – הותר כולם לכו"ע, ובמעמיד – מחלוקת. ולזרא"ש והתוספות הדבר תלוי רק בלשון שבשבועת התהרה; אם עתה היא אומר 'כולכם...' חזץ' – לב"ש אסור מפני שתופסים לשון ראשון ולא נחשב שהותר הנדר, ואם אומר בלשון 'זה וזה' – לדברי הכל הותר כולם.

וע' בתורי"ד דרכים נוספות במלון הסוגיא.

ב. אם החל מכאן וככ' שאינו אומר כיצד היה נודר, אם היה מעמיד לשונו או משנה, לדעת הרשב"א כיוון שלא היפך דבריו – לשון הנדר נשארה על עמדת. ואילו המאייר צד שדווקא אם העמיד דבריו הראשונים אמרו שלא הותר כולם, אבל בסתם – הותר כולם. (וכ"כ הלח"מ ודקדק כן בלשון הרמב"ם. ובקר"א הקשה על דבריו מדברי הרשב"א. ואולם כבר מצינו דעה זו בראשונים כאמור).

ואם אסר שני דברים [שלא היו לפניו. וע' ש"ת מהן"א שבובות ט ובגהות רעק"א] באופן שהוחcid שנייהם והותר האחד, נסתפק הרא"ש האם זה ממשנה או כמעמיד. ובקרן אוריה צד בדעת

تلמודנו (גביה שתי נזירות) שהוא כמעמיד ולא הותר השני (ולכארה יש לתלות בזה מחלוקת הרשב"א והמאירי חנ"ל. ויתכן שמנירות אין ראה כי כל 'נזירות' היא קבלת נדר לעצמה).

ג. בר"ן משמעו, דוקא בכgon זה שיש הקפדה בלשון הנדר, שבודק אמר 'כולם... חוץ' [למהר ולזרציא אביו מן הכלל] או בדוקא 'זה והוא' [שלא יהא משתמע אפיו רגע אחד שאביו בכלל], אבל שינוי שאבינו בדוקא אינו שינוי. (ורעך א' הקשה מבצל וכופרי, מה קפidea יש בסוגנו).

ד. כשמדריך כמה בני בנפרד, כגון שאמר 'קונם' לכל אחד ואחד (כן פסק כמה ראשונים בשבועות. ולפי"ז כשם אמר 'קונם' אחד, אפיו פרט בלבד ויו – והותרם כולם. וכן נפסק בשו"ע רכט, א). ויש אמרים אף"ז בכgon 'קונם לזה, להזה' [בלא וי"ו החיבור] – הרי זה הנדרים נפרדים ולא הותרם כולם בהתאם האחד (ר"ן עפ"י קדושין מו. וכן דעת ר' רם"ב (ד, א). וכן דעת הט"ז (רכט סק"ג) להלכה). ויש סוברים שאפיו אמר 'קונם לזה ולזה' הריהם חלוקים ולא הותרם כולם בהתאם האחד (עפ"י המאירי. וברמב"ם משמעו 'שמילוה ולזה' הריהם כתולה בחברו ואם הותר האחד הותרו כל אלו שלאחריו. ע' לח"מ). וע"ע ב"י יוז"ד רכט עפ"י הריב"ש (רצא) והගה רעך א' שם.

בנוסף שתי נזירות והותרה אחת – ע' לעיל יו-ית.

ה. הלכה כרבי עקיבא וככית הלל דמתניתין. וכיון שיש לומר הלכה כרבה ממשום שרבו של רבא היה, ויש לומר הלכה כרבא ממשום שהוא אחרון – הילך נוקטים אנו כרבא לחומרא שבמעמיד לשונו לא הותר כולם (עפ"י רם"ז רשב"א ר"ן ורא"ש. וכן מורהב"ם נהאה שפסק כרבא).

יש מי שאומר שהוא רק בכgon משנתנו שאבוי מותר מלאו, אבל כשחוותר מיקצת ע"י שללה – בכל אופן הותר כולם. ואין כן דעת הרמב"ן, וממותו הכריע הר"ן. ואולם הב"ח והש"ץ (רכט, א) נקבעו כדעה זו (ובישוב קושית הר"ן ע' בהודיע חת"ס ובקרן אורה. ושם כתוב כן [דלא כהבי] גם בשיטת הרמב"ם והותר והתו' (שבשבועות).

ומהairy כתוב שהלכה כרבא וככית הלל, להתריר בכל אופן.

ו. לדעת הרמב"ן (והובא ברא"ש, וכן החזק הנמו"י אחורי להחמייר), מסתבר שرك נדר שהותר ע"י פתח – הותר כולם כיון שיש טעות בדבר, אבל כשחוותר ע"י חרטה – לא הותר כולם [בין לרבה בין לרבעה]. והחותם כתבו שהוא הדין כשהחוותר ע"י חרטה. ודוקא בהתאם חכם אבל התרחרר או נידוי, שנidea עשרה בני אדם והותר אחד מהם – הוא מותר וכולם אסורים. וכן הדבר בהפרת בעל – לא הופר כולם, דקימא לנו 'מיגנו גיז' (ר"ג).

ז. המתיר נדרים עם כמה אנשים יחד [בדרכ שיעושים ב'כל נדרי'], גם אם טואה ומכוון באמריה זו להתריר את נדרי עצמו – אין זה מבטל את התרורה לאחרים עפ"י שחלק מן התרורה לא חל, כי לגבי עצמו אין לו כוח התרורה כלל ואין זה כבטול מיקצת התרורה (שלמי נדר כד, נdfs בהלכות שלמה מועדים-א עמ' שכב).

דף בז

לד. נדרי אונסין, כיצד?

מי שהדרו חברו שיאכל אצלו, וחלה הוא או בנו או שעכbero נדר (באופן לא צפוי, כגון שגדל הנדר מחייב הפרשת שלגים. פהרא"ש, ריטב"א, רבנו ירוחם) – הדרי אל נדרי אונסין (שלא עליה על דעתו לאסור נכסיו על חברו אלא כשיוכל לבורא ולא יבא אבל כל שנאנס קצת כגון שחלה בנו וצורך לשמורו – מותר, שלא על דעתן הדירו. ר"ג).

א. מהר"ן משמע שחלה המודר או בנו [ומסתבר כל שכן אם חלה המדריר, שלא היתה דעתו לאסוד באופן זה], וכן מבואר בריטב"א, שבין אם המדריר נאנס או המודר, אבל רשי פירש שחלה המדריר (וע' אבן"ז ח"מ ז ד"ה אמנס).

אפילו אם היה יכול לסליק האונס על ידי מתן ממון רב – נחשב 'אונס' (עפ"י רמ"א רלב, ב' בשם ריב"ש, וט"ז וש"ך). וכן מבואר בריטב"א כאן. וכן בהגחות רעק"א על הב"י שם צדד להוכחה מסוגיתנו שה"ה אונס ממון). ואין הדבר ברור (עב"ח י"ד רלב וב"ש נ סקט"ז).

ב. מבואר בריטב"א שלא רק כשהאונס היה בקיים התנאי אלא גם בגב נשבע או נדר بلا תנאי על דבר מסוים וארעו אונס – הרי אלו 'ודרי אונסין'. [שם מבואר שה"ה באונס ממון, ו'יא שאונס ממון איינו נחשב אונס אלא בקיים התנאי אבל לא בשובעה ללא בתנאי. ע' ש"ת מהר"ט ח"א כא; אבן"מ נ וחודשי חת"ס כאן]. ואין כן דעת הריב"ש (בתשובה שפ').

ג. יש מי שכתב ששכחנה הנחשבת אונס לעניין פטור 'האדם בשבועה', וכגן לעניין קיום תנאי הנדר בשעה ששכח ממנו [וכן הדין לאונס השכיה]. ומודברי הנמק"י (ב'ק פרק שני) יש להוכיח שחחשת 'אונס' אף לעניין זה שעל דעתך לנדר, אך דוקא אם שכח לגמור המשובעה ולא כושוכר את עיקר הדבר ושכח את הפרטים כגון הזמן (עפ"י אבני נור ח"מ ז).

סוג גוף של נדרי אונסין, כشنדרית הנדר הייתה מהמת אונס, כדלהלן.

לה. א. מי שהוזמן לבית דין, ומוסר להם זכויותיו ואמר: אם לא אבוא עד שלשים יום – יבטלו זכויותי. כיצד הדין כשלא בא, באונס או שלא באונס?

ב. מי שפרע מקצת חבו, והשליש שטר חבו ואמר לשולש: אם אין נתן לו למלה, את כספו עד שלשים יום – תן לו שטרו, והגיע הזמן ולא נתן, כיצד הדין?

ג. האם 'asmekta' קונה אם לאו?

א. מעשה באדם אחד שהhaftpis זכויותיו בבית דין ואמר אם לא אבוא עד שלשים יום יבטלו אותן זכויות (שהוזמן לדין וביקש ארכה, והזיקוהו להhaftpis בידם שטריו זכויותיו שיש לו על חבו. ר"ז), ונאנס ולא בא בזמן המדבר; אמר רב הונא: אמר לו רבבה: אונס הוא ואונס רחמנא פטריה. (ויאלו רב הונא סובר שהואיל והיה לו להנתנות ולא התנה, והוא שהפסיד לעצמו. ר"ז).

mbואר בಗמרא שסבירת הרבה אינה אמורה באופן שגם במקרים האונס היה מקרים דבריו [כגון בנוטן גט לאשותו 'מעכשו אם לא באתי עד י"ב חדש' ומת בתוך י"ב חדש – הרי זה גט, שהרי אם ידע שימושות היה נתן לה לאלאתך].

וכן כאשר האונס גלי זכפי – לא אמר רבא (הואיל והוא מצוי הרבה היה לו להעלותו על דעתו ולהנתנות. רשי' ור"ז).

א. התוס' כתבו (עפ"י הסוגיא בכתובות) שירק באונס שאינו שכיח כלל אמר רבא, אבל שכיח ואינו שכיח – היה לו להנתנות ומכך שלא התנה הפסיד.

ב. יש מקום לומר בסברא, וכן יש לדיקק מלשון רשי', שבמקום שיש אונסין מצויים ולא התנה, הרי גמור בעדתו להתחייב בכל אופן, ואף במקרים אונס שאין גלי. וצריך עיין (עפ"י רעק"א).

זה שבלא האונס הכל מודים שבטלו זכויותיו, ואין בדבר ממש 'asmekta' שאינה קונה לדעת רביה יהודה ורב – כיוון שאמר 'יבטלו זכויותי' (והרי זו מחייבת זכויות שיש לו באותם שטרות, ולא הקנהה (רמב"ם מכירה יא,ד)).

ו"י": כיוון שהוא מודה שם לא בא לאותו זמן – ראיותיו בטולות כלומר שקריות. ר"ג, עפ"י רשות' ר' בא"ה.
ועירטב"א). והסיקו הילכה: דוקא אם קנו ממו נזון בבית דין חשוב, ורק כשהלא אמר 'מעכשי' צrisk
הסיק הר"ן שם עשה קניין 'מעכשי' – אין צורך ב"ד חשוב, ורק כשהלא אמר 'מעכשי' צrisk
שיהא בב"ד חשוב שודאי אינו מוחלט בהם וקנינו תקף להודאה גמורה. ויש חולקים וסבירים
שאין מועיל קניין ואמרית 'מעכשי' بلا ב"ד חשוב, כדלהלן.

ב. מי שפרע מזקצת חובו והשליש את שטרו ואמר אם אני נזון לו מכאן עד שלשים ימים – תן לו שטרו.
הגיע זמן ולא תנתן – רבי יוסי אומר: יתן. רבי יהודה אומר: לא יתן. ואמר רב נחמן אמר רב בר אבוח
אמר רב: אין הילכה כרבי יוסי שאמר אסמכתה קונה.
והסיקו הילכה שאסמכתה קונה כאשר לא נאנס (ואפילו אונס שאינו גמור, כגון חלה בנו. רמב"ן ור"ן), והוא
שקנו ממו נזון בבית דין חשוב, וכדלהלן.

ג. כאמור נחלקו תנאים אם אסמכתה קונה אם לאו. והסיקו שאסמכתה קונה כשלא נאנס, אם קנו ממו נזון
בבית דין חשוב.

א. הרמב"ם (בפירוש המשנה ב"ב) הזכיר ב"ד סמוך (ורשות' והר"ד כתבו: מומחה לרבים. אך אין בהכרה
סמוך. ע' סנדורין ח). ושאר הראשונים חולקים וסבירים שאף אם אין סמוך, כל שיש לו כה
להפקיע ממון (עפ"י רש"ב"א ור"ז ועוד). יש אומרים שככל שלשה הבקאים בדין אסמכתא קראים
ב"ד חשוב לענין זה (עפ"י ר"א"ש כאן וב"ב, והובא בטור. וכן הביא הרמ"א (חו"מ ר"ט) דעה זו כדרעה
סתמית, ומשמעותה לעיקר. אג"מ ח"ב כו,ב). ו"א דוקא ב"ד חשוב שבעדו או מומחה לרבים
(מדכי מגיד משנה).

'נראה שבזמן זה שנטמעטו בעזה' ר' הת"ה, ודאי יש להחשב שלשה ת"ח בקיין בדין
אסמכתא לבית דין חשוב. ומסתבר עוד שאם אחד מן הדיינים חסר בב"ד קבוע בעיר, מצטרף
עם עוד שנים אף לפיקוד הדעה השנייה. ואולם רב קבוע בשבעיר, בזמנו שאין לנו מומחה הדין
יחידי, מסתבר שלא יועיל לבדו. ודברי עירוק השלחן בזה תמהות לכאורה (אגרות משה שם).
ונראה בנסיבות שאין מועיל קניין שכזה בב"ד חשוב אלא אם דנו ב"ד על כך והסכים שתויעיל
התחריבות על אף שהיא בדין אסמכתא, ואפילו לפי הטעם שתכתב הר"ן 'אנן סחד רדי דלא מהיין
בב"ד דין' – מסתבר שהוא רק כשndo בדבר וציוו לו להתחייב (אג"מ שם).

ב. רב האי גאון (בספר המקה"ז) כתב שלולכה אסמכתא אינה קונה (כמו שאמרו בב"ב קסח) אף לא
בב"ד חשוב, ולא אמרו כאן אלא למ"ד אסמכתא קונה אבל אין הילכה כן. ואולם אין כן דעת
שאר כל הפסוקים.

ג. במקום אחר אמרו: כל שאמר 'מעכשי' – אין בו מושם אסמכתא, ומשמע אף שלא ב"ד חשוב.
דעת ר"י ורבנו تم (וכן הסק הר"ד. והובאה דעה זו ברמ"א): 'מעכשי' מועיל רק כמשמעותו
לוזה שמתנה עמו [ומKENה לו אותו מיד אם לא יפרע לו. או מפני שעשה לו הלה טובה בהלואה].
עתהס' ב"מ טה; תורי"ד כאן, ועב"י רוז], אבל בלאו הכי [כגון כאן שמוסר שטרו לשוליש, או התפיס
וכיויתו לבית דין] – צריך קניין בבית דין חשוב, ואפילו לא אמר 'מעכשי'. [וב'תנאים'
שעושים בשידוכים, מועילה ההתחייבות מפני אסיפת כל בני העיר, והרי זה כבית דין חשוב
(ר"ה), או מפני שבואה גודלה יש בחזרה מהשידוך, הלכך גמר ומתחייב אם יחוור בו, שדמי
בושתו הם. הלכך מועילים התנאים אפילו בנסיבות הקרובים בלבד (עפ"י י"י), או מפני שכך

נהגו. או מפני שיש גמירות דעת מאחר וייש לכל צד הגאה וריווח בהתחייבות הנגדית (עתום' ב"מ סו וסנהדרין כה.). ו"א שאפילו בב"ד חשוב צrisk 'מעכשי' (עפ"י ש"ת הרא"ש עב,ג; הଘות מיימוניות מכירה יא,יג בשם ר"ז).

ואילו דעת גאון והרי"פ (דברי הר"ן) והרmb"ם (מכירה יא,ג) שהועשה קניין לחברו ואמר 'מעכשי' – קונה אפילו לא מסר לו דבר, וללא דוקא בב"ד (וכן דעת הריטב"א. וכן פסק השלחן-ערוך ח"ט ר"ד. ונחלקו הדעות אם 'על מנת' כ'מעכשי' לענין זה. ו"א שטר שכתב בו זמן, הירחו כ'מעכשי', ו"א דוקא אם מסר השטר לחברו ולא לשלישי. ע"ש בב"י ורמ"א ורעק"א ושם"פ) [ויש אומרים שקבלת קניין בסתם הריהי כ'מעכשי', ומайдך אמרת 'מעכשי' מועילה אפילו ללא קניין (עפ"י ש"ת הרשב"א ח"ג ס ועד)], ורק כאן שלא נתן לחברו מדעתו אלא ב"ד הוקיקתו להתחפיס זכויותיו – צrisk קניין בבית דין חשוב, ואף כ'מעכשי' בלבד קניין די, כי ב"ד זה יש לדם כח הפקעה. ואולם הר"ן הסיק צrisk קניין (וכ"ר רש"י) אבל אין צrisk 'מעכשי' כיון שעשוה כן בב"ד חשוב (וכן דעת הרmb"ן והרשב"א, שקניין בב"ד צריך קניין וא"צ 'מעכשי').

ולפי דעתה זו, בלי שב"ד הוקיקתו בדבר, אין ב"ד חשוב מעלה ומוריד, אלא הכל תלוי בקניין ובאמירת 'מעכשי' (עפ"י מ"מ וכ"מ שם). ויש אומרים לפיה דעתה זו שאין מועיל ב"ד חשוב אלא כשהתחפיס זכויותיו (עפ"י פסקי הרא"ש כאן וב"ב י,יט. וכן נקט הריטב"א).

ד. כנוכר לעיל, לדעת הרmb"ם מחלוקת בדבר, אין ב"א 'אסמכתא' שמיד זוכה בה חברי. וכן במוסר ליד חברי ואמר לו: אם לא עעשה לך זוכה במה שבדיך – קנה. שאין 'אסמכתא' אלא באומר אתן או אשלם וכד'.

ואין כן דעת רש"י רаб"ד ר"ן וריטב"א, אלא אף למחלוקת אין תוקף ב'אסמכתא' לרבי יהודה, אם לא בכוגן ש לבטל זכויותיו שהריוו כמודה שם לא יבוא למן מסוים, הרי אותן ראיות של שקר הן.

ה. לא אמרו 'אסמכתא' אלא כוגן שמתנה הדבר בגופו ובเดעתו [בדבר שאינו בידי לגמרי. עתום' ב"מ עד, ריטב"א כאן ועד], סומך על עצמו, אבל לא במתנה על אחרים או בדבר שאינו בידי כלל. ויש אופנים שאפילו כשהדבר תלוי באחרים, סומך שלא יתקיים הדבר ויש בהם משום 'אסמכתא', כוגן שאמרו לענין השתעבות הערב שטומך שהלווה יפרע. וכן כשתועה בהערכת דברים שבטע העולם, אף על פי שאיןו בידי.

ומסתבר עוד שבתנאים קיומיים, כוגן 'אם עעשה לך לך' – אין זו אסמכתא, ורק בתנאי של ביטול מצינו אסמכתא, כוגן 'אם לאubo' (עפ"י רmb"ן). ואין דין זה האחרון מוסכם (ע' רmb"ן ב"ב קשות; בית יוסף ר).

ו. זה שאמרו שאסמכתא קונה כשלא נאנס – באונס שאינו מצוי כל כך, כוגן שעכובו נהר או חולין (עפ"י רmb"ן ורשב"א). ורש"י פירוש באונס המוכח כוגן בגין המעבורת. ומשמע אפילו באונס שכיה כוגן זה. אין אמרור דין 'אסמכתא' בגין וקדושין רק בדייני ממונות. [וממצינו שאמרו דין 'אסמכתא' בנזירות, אך רק למאן דאמר 'לא נתינה נזירות אלא להפלאה'] (רmb"ן. וע' גם ברטיב"א בהרחבה). ת. כתבו פוסקים שבצדקה ובהקדש אסמכתא קונה (עפ"י מהר"ם, ברודקי ב"ק פ"ד מד; רמ"א י"ד רנה, ובט"ר, וח"מ רות, ובס"מ ע). ויש חולקים (עפ"י מהר"ם מרטנברוג (לובב ריב) בשם גDEL אחד מצraft, הגהמ"י (סנהדרין ג) בשם הריה"ה. וע' תשובה רעכ"א קמו שהקשה על ראיית המרדכי). ויש אומרים דוקא אם התנאי היה לזרעו עצמו לדבר מצוה או שנדר בעת צרה להציל עצמו, שאז גמר בלב שלם (עפ"י רבנו ירוחם יט; ש"ע אורח תקסב,יג).

ואם נתחייב כאחת להדיות ולצדקה, יש אומרים שאפילו לדעה ראשונה לא קנו שניהם (עפ"י ט"ז שם).

ט. נחלקו הדעות האם מועילה כתיבת 'ללא אסמכתא' בשטרות כאשר יש שם תנאי של אסמכתא ע"ח"מ ר'יח). ואם כתב בשטר שנעשה בעניין שאין בו אסמכתא – הרי כאן הودאת על דין שנעשה באופן המועליל ללא אסמכתא,OKENA (עפ"י ט"ז רנתיבות המשפט. וכ"פ באבני נור ח"מ ז). ג'. אם נדר או נשבע או עשו תקיעת כף [דרך שבואה ע' י"ד רלטב] – מועיל אפילו באסמכתא (ח"מ הו,יט). והסכמה הפסוקים [دلלא כהסמן"ע] שהקני עצמו נתבטל רק השבועה קיימת, ונפקא מינה שאין היורשים צריכים לקיים שבועותינו [יאין יכול לומר 'קיים לי כהסמן"ע'. נוב'י, מובה בפ"ת].

יא. יש אומרים שמיישרל לנכרי אין דין אסמכתא וKENA הנכרי (ראב"ד. משום שגמר ומקנה כי יודע שבדיניהם דין). עפ"י מג"א תמה"ד. ורעל"א הקשה מה בכך שיודיע שבדיניהם אסמכתא קונה הלא ס"ס סומך שלא יתקיים התנאי. אך נראה שהוא דומה לסבירת ר"גubi שידוכין שהויאל ויש בושה גודלה בחורה קונה – הרי שמא"מ מעלה צד שלא יגיע הדבר לידי קיומו. ושאר הפסוקים חולקים (עפ"י מג"א תמא בשם המ"מ ועוד). וע"ע ח"מ רז,טו.

דף כז – כח

לו. מה דין של נדר ושבועה הנאמורים רק בכדי לסליק פגיעה בגוף או בממון על ידי אחרים?

ונדרים להרוגים ולהרמים (= שודדי מני) ולמכוסים, לממר על הפירות שענן תרומה ואין תרומה; שם של בית המלך ואיינט של בית המלך [וללא יתלה בישראל בעל ורועל אלא מלך או בשער נכרי, מפני שטפו של בעל ורועל ישראלי ליפול ואו יגלאו עליו כל מה שתלו בו. תוספתא ירושלמי, מובה בראשונים]. ובכלל' נדרי אונסין' הם (רש"י, רבמ"ס שבועות ג,א נדרים ד,א).

מובואר בגדרא שאומר 'אסרו פירות העולם עלי אם איןן של בית המלך' ובלבו אומר 'היום' אלא שמצויה בשפטיו סתום –Auf"י שבכל מקום דברים שבלב אינט דברים, לגבי אונסים שונה הדבר ומתו.

א. מסתבר שבאותו היום אסור כפי דבריו. יוכל לחשוב לבבו לשעה אחת (כמוש"כ הרמב"ם נדרים ב,ב) וכדי, ויאסר אותה שעה בלבד.

יכול לחשב לבבו שלא יאכל חזיר (רמב"ם שבועות ג,ד).

ב. משמע בגדרא שאם לא אמר לבבו 'היום' אסור. וכן מפורש בריטב"א. (וצ"ע אם אסור מדאוריתא או מדרבנן).

ג. לפי תירוץ אחד בתוס' בשבועות (כى: ד"ה גמר בלבד) – לא כחרמבר"ן והר"ן והרש"ב"א והתוס' כאן – אפילו בלבד לא אונס אינו אסור מן הדין אלא באותו היום שהרי ציריך שיהיו פיו ולבבו שווים.

ומה שאמרו כאן אסור, זה בעם הארץ אין מאינים לו שכך היה בלבו. ומודברי הרدب"ז (שבועות ב,יד) בדעת הרמב"ם נראה שלכתהילה אסור לו לישבע בלבד לא אונס אבל אם נשבע לא נاصر אלא לפי מה שהיה בלבו.

ד. יש לשמעו מפשט דברי הגדרא ורמב"ם ורש"י ור"ן, שבאופן שחיבב לשלם על פי הדין, כגון במוכס העומד מהמלך ויש לו קצבה, אם נדר כדי להיפטר ממנו – הנדר חל [ולדברי התוס' בשבועות דב"ל – רק בעם הארץ] מפני שהיא אסורה לעשות כן והרי לא נאנס מלידור על פי דין. וכן מפורש בריטב"א (וע' גם אגרות משה יו"ד ח"ב צח ד"ה ומה שטען).